

Arbejderspørgsmaalet.

Et Foredrag holdt i patriotisk Selskabs Møde den 21de Decbr. 1874
i Odense.

Af **Fr. Krebs.**

Den sociale Bevægelse, som ligger til Grund for Arbejderspørgsmaalet, er ganske sikkert en Affødning af den nyere Tid. I den Skikkelse, hvori dette Spørgsmaal optræder i vore Dage, er det opvoxet Side om Side med den store Bedrift og de store Foretagender. I Middelalderen med dens fast afsluttede Grupper og Korporationer, med dens forholdsvis faa og smaa Bedrifter, som kun langsomt og ubetydeligt lode sig forøge i Tal eller udvide i Størrelse, var en Bevægelse af den Art ikke vel tænkelig. Naar de lavere Klasser paa hin Tid af en eller anden Grund følte sig misfornøjede, havde de kun én Udvej, de maatte sammenrotte sig og gjøre Oprør, det vil sige helt og voldsomt bryde med den bestaaende Samfundsorden. Men Samfundsmagten var for stærk til at bukke under for et saadant Stormløb, og Forsøgene endte som oftest i et kort og afgjørende Blodbad. Man kjendte lidet eller intet til at tage Sagen paa den Maade, som vore Dages Arbejdere gjøre det. Vor Tids Arbejdere træde i Reglen op under mere legale Former; men netop derved blive deres ofte urimelige Fordringer fuldt saa

farlige for Samfundet. Af og til, men kun sjældent, endes Haandværkssvendene i Middelalderen om at fordre en højere Arbejds løn; men Lavene vare dem i Reglen for stærke. Det var almindeligere, at en eller anden Mester lystes i et Slags Ban, saa at han ingen Svende kunde faa, før han havde udsonet sig med dem, og en saadan Banlysning naaede snart alle Svendenes Kundskab baade i og udenfor Landet. I Overgangstiden mellem Middelalderen og den nyere Tid har man derimod enkelte Stridigheder, der ligne vor Tids Bevægelser. Bogtrykkerkunstens Opfindelse ligger som Grænsemærke imellem de to Tidsaldere, og det er paa Bogtrykkerlavets Omraade, at man træffer et af de mærkeligste Exempler, idet Bogtrykkersvendene i Lyon sammenrottede sig og under Trusler og Spektakler forlangte en højere Løn. Hverken Mestre eller Svende vilde give efter, og Følgen blev, at Lyons Bogtrykkerier, som næsten havde fordunklet Paris's, fra den Tid af næsten gik til Grunde. — De store Foretagender, i hvilke Mange slaa sig sammen til fælles Fordel, kjendte Middelalderen ikkun paa Handelens Omraade. Som Exempler kunne anføres de forskjellige Hansaer. Paa det industrielle Omraade kjendtes de ikke.

De store industrielle Bedrifter ere Skabninger af den nyere Tid. Colberts store Statsværksteder ere noget nær de første Forsøg paa Europas Fastland. Men Fabrikvirksomheden kunde slet ikke trives, før man fik det gamle Samfunds sluttede Grupper — Godser, Lav osv. — sprængte. Uden at det skete kunde man ikke faa Hænder nok eller raade over disse Hænder; thi Godser og Lav i deres oprindelige Skikkelse, tilstede hverken nogen hurtig Befolkning eller nogen fri Benyttelse af de for Haanden værende Kræfter. Først naar det gamle Samfund var

sprængt kunde den store Industri faa Mennesker nok og fri Raadighed over disse.

Fra det Øjeblik af at det gamle Samfunds Grupper vare sprængte, delte Samfundet sig i to store Grupper — Arbejdsgivere og Arbejdere, Besiddende og Besiddelsesløse. I det gamle Samfund med sine forholdsvis mange Middelklassestillinger, vare Arbejderne fordelt imellem de forskellige Grupper og bleve i dem ikke ganske overladte til sig selv. Under den store Industri, hvis Karaktermærke er faa Arbejdsherrer og mange Arbejdere, danner Arbejderne en eneste Gruppe, der samles og splittes, alt eftersom Kapitalen befaler. De første aftage, de sidste tiltage stadig i Tal.

Os naaede denne den nyere Tids Bevægelse først sent; men den naaede os. Vi fik hurtig de fleste Guds-er sprængte og alle Lavene ophævede. Først efter at det var sket kunde vi ret være med, og nu ere vi med, nu have vi ogsaa et Arbejderspørgsmaal, som Dag for Dag vil antage alvorligere og større Dimensioner. — Vi havde desuden et Fattigvæsen, som var beregnet paa det gamle, ikke paa det ny Samfund og blev en vældig Støtte for den ny industrielle Ordning, idet det paatog sig at forsørge Enhver, som Industrien i sine Udskejelser fik tilovers; thi den store Industris Gang er aldrig meget jævn. Snart kan den ikke faa Arbejdere nok, snart har den for mange.

Arbejderspørgsmaalet er saaledes en Skabning af den store Industri og dennes Forudsætning, fri Næring. I sit Skjold har vor Tids Industri sat som sin Devise — fri Konkurrence, og som Skjoldholder har den — Egoismen. En Faktor, som er mer eller mindre ejendommelig for

vore hjemlige Forhold, er den Rolle, som vort offentlige Fattigvæsen spiller.

I det gamle Samfund havde Arbejderen i den Gruppe eller Korporation, hvortil han hørte, dels en Støtte, dels et Baand paa sig. Grupperne vare ikke større, end at de kunde overses baade af Arbejdsgiver og af Arbejder, hvoraf fulgte, at hverken den ene eller den anden af dem saa let forløb sig eller tog helt fejl af Vejen. I det ny Samfund har han kun sig selv og — desto værre — Fattigvæsenet at forlade sig paa, og han staar nu som Arbejder forøvrigt ene og forladt overfor hele Samfundet, som ganske vist ikke lader sig saaledes overskue som den lille Gruppe, allermindst fra hans lave Standpunkt.

Hvem og hvad ere Arbejderne? Strængt taget maa som Arbejder betegnes Enhver, som er henvist til at arbejde for at erhverve Livsopholdet til sig og sine, hvad enten nu dette Arbejde er legemligt eller aandeligt. Man har med en vis Vilkaarlighed udsondret dem, der arbejde paa sidstnævnte Maade, hvad der er saa meget mindre beføjet, som der blandt disse Dag for Dag blive flere, der slide surt i Kapitalens Tjeneste imod et Vederlag, som Daglejeren og Haandværkeren nu til Dags knap vilde tage til Takke med. Men ved denne Lejlighed skal jeg indskrænke mig til at tale om dem, som vi i daglig Tale betegne som henhørende til Arbejderklassen. Hvem og hvad ere nu disse? Den saaledes betegnede Arbejder er en Person — Mand eller Kvinde —, der arbejder med sine legemlige Kræfter, ikke umiddelbart i Publikums, men i en Andens, en saakaldet Arbejdsgivers Tjeneste for en Løn, som er eller skulde være tilstrækkelig til at forsyne ham og hans med det nødtørftige Livsophold. Den til lærte Færdighed, han medbringer til sit Arbejde, er snart

større, saaledes som hos Haandværkssvenden og den egentlige Markarbejder, snart mindre som hos Haandlangere og lignende Daglejere. Nøje lader Klassen sig ikke begrænse; der er f. Ex. en stedse stigende Mængde smaa Haandværksmestre — Vævere, Skoflikkere, Lappeskrædere og Andre —, som hverken holde Svend eller Dreng, og som, uagtet de arbejder umiddelbart i det store Publikums Tjeneste, dog maa medregnes til Klassen og i alle Tilfælde medregne sig selv. Klassens væsentligste Karaktermærke er det, at den, uanset om Lønnen er høj eller lav, lever af Haanden og i Munden og anser sig berettiget dertil; med andre Ord, den betragter sig selv som økonomisk umyndig og som saadan uansvarlig for sin egen Fremtid. Denne Mangel paa Følelse af Ansvar selv for den nærmeste Fremtid er dens farligste, ligesom dens væsentligste Karaktermærke, og det er den, som stempler Klassen som Proletariat; uden dette Mærke havde vi ikke med Proletariat at gjøre. Det er denne Mangel paa Følelse af Selvansvar, der gjør Klassen i sin Helhed saa kortsynet, saa uklog paa dens Tarv, og som giver Kapitalen Haand- og Halsret over den. I de gode Tider overvurderer den sin Nødvendighed for Samfundet, i de slette undervurderer den den. Tjener den godt, bruger den hvad den har, i de slette Tider gaar den til Fattigvæsenet eller til den private Godgjørenhed. Hvorfor skulde jeg spare? hvorfor skulde jeg opsætte at gifte mig? Fremtiden kommer jo ikke mig ved. Naar man tænker paa, hvilken uhyre Brøde det officielle Fattigvæsen i denne Retning har paa sin Samvittighed, kan man ikke undre sig over, at der er dem, som mene, at Samfundet havde været bedre tjent med slet intet officielt Fattigvæsen at have haft. Det er hovedsagelig det officielle Fattigvæsen,

der har berøvet Arbejderen Fremtiden og derved gjort ham til Proletar. Det officielle Fattigvæsen, saaledes som det hidtil har arbejdet, har kun virket til Gavn for den hensynsløse Spekulation. Naar dens bedrageriske Luftkasteller styrte sammen, kan den jo ganske trøstigt henvise alle dem, som den har kaldt til Arbejde og som nu staa brødløse, til det godmodige Samfund, som skal underholde dem ved Hjælp af sit Fattigvæsen.

Der er stridt meget om, hvor stor Arbejdslønnen bør være. Adam Smith mener, at Arbejdslønnen mindst bør være saa stor, at Arbejdsklassen kan have saa meget af Livets første Fornødenheder, at den kan underholde sig selv og forplante sin Stamme, og fra den fri Konkurrences Standpunkt betragtet, vil denne Regel nok holde saaledes Stik, at Arbejderne hverken have mere eller mindre; thi den ubetinget fri Konkurrence vil altid trække saa store Vexler paa Fremtiden, at den i Nutiden aldrig har mere at give de Legioner, den stamper frem af Jorden. Nøjere beset er det den samme Regel, som strænge Økonomer fastholde med Hensyn til deres Arbejdsdyr. De regne nemlig nøje ud, om det svarer bedst Regning at siide Dyrene op i kort Tid med det mest mulige Arbejde paa det knappest Foder eller at holde dem i bedre Foderstand og paa den Maade undgaa den hyppigere Fornyelse af Besætningen. Det er vel overflødig at bemærke, at er det grusomt at behandle Dyr saaledes, saa bliver det endnu værre at behandle Mennesker saaledes. Andre Økonomer tage Sagen fra en noget anden Side. De paastaa, at ingen væsentlig Forbedring af Arbejdernes Kaar er mulig, eftersom enhver Stigning af Arbejdslønnen kun vil bevirke, at Klassen strax forøges, hvorved Lønnen altid tvinges ned. Det er for saa vidt sandt, som den

fri Konkurrence altid maa og vil sætte Prisen paa Arbejde som paa en anden Vare efter Forholdet imellem Efter-spørgsel og Tilbud; men det er dog et stort Spørgsmaal, om man har Lov til at betragte menneskeligt Arbejde, det vil sige Menneskeliv og Menneskevelvære, som en Vare. Vor Tid har gjort en Erfaring, som paa en sørgelig Maade synes at give disse tvende Paastande Ret. Arbejdslønnen er i flere Lande bleven betydelig forhøjet paa samme Tid, som Arbejdstiden er bleven indskrænket, men næsten overalt, hvor dette har fundet Sted, har man desto værre ikke iagttaget nogen væsentlig Forbedring i vedkommende Arbejdes Kaar. Den større Løn er bleven forbragt ligesom den mindre, fra Haanden og i Munden, og den større Fritid er i en stor Udstrækning anvendt til Forlystelse og Svir. Men kan man vente Andet af en Klasse, som den fri Konkurrences vilde Spil, med et officielt Fattigvæsen i Ryggen, har gjort til en Flok umyndige Børn, som tro sig fritagne for at tage Fremtiden med i Betragtning?

Det vilde næsten være ørkesløst at fordybe sig i Spørgsmaalet om, hvorvidt den nuværende Arbejdsløn her i Landet er tilstrækkelig eller ej, saa meget mindre, som vi under det nuværende System ikke ere Herrer over Situationen. Vist er det, at Arbejdslønnen i de senere Aar overalt her i Landet er bleven forøget meget betydeligt, saa betydeligt, at den i de fleste Arbejdsgrene maa betragtes som rigelig. Men lige saa vist er det, at vi befinde os nær ved Toppunktet af en god økonomisk Periode, en Periode med kolossale Foretagender i fuld Gang og med et lige saa ødselt Forbrug i alle Retninger. I en saadan Periode tages den hele Arbejdsstyrke i Brug lige til den sidste Mand, han være sig nok saa ynkelig,

uden at dog Efterspørgselen lader sig tilfredstille. I en saadan Periode kan Arbejderen stille Fordringer og faa dem tilfredsstillede. Men denne gode Periode vil lige saa sikkert som dens tidligere Søkende faa en brat Ende, og saa kommer Arbejdsløsheden og med den lav Arbejds-løn. Hvor nær vi ere ved en saadan Katastrofe er ikke godt at sige — men den kommer. — Hvorom alting er, ingen, selv ikke den højeste Forøgelse af Arbejds-lønnen vil under de nuværende Forhold bringe os ud over dette Spørgsmaals Vanskelighed. Den første Betingelse, for at en højere Løn skal kunne fremkalde en Forbedring af Arbejdernes Kaar, er den, at der bibringes Klassen som Helhed en virkelig Følelse af Ansvar for dens økonomiske Fremtid, at den bringes ud af sin Umyndighedstilstand. Man maa ikke glemme, at her tales om Klassen i dens Helhed. Ligesom der gives den Slags umyndige Personer i andre Samfundsklasser, selv de heldigst stillede, saaledes findes der ogsaa blandt Arbejdsklassen fuldt myndige Mænd, der kæmpe baade hæderligt og heldigt for deres Selvstændighed — kun Skade at deres Antal er saa ringe og bliver ringere Dag for Dag.

Et rigtigt Instinkt har allerede længe ledet den oplyste Del af Befolkningen paa det rette Spor. Man ind-saa, at det som det maatte gjælde om var at vække Selvfølelsen til Selvhjælp hos disse Mennesker. En sund Selvfølelse vil altid føre til Selvhjælp, og Selvhjælpen vil befæste Selvfølelsen, saa at den bliver kraftigere og sundere ikke alene paa det økonomiske, men ogsaa paa det moralske Omraade. Mangelen paa social-økonomisk Selvfølelse følges gjerne af en tilsvarende Mangel paa moralsk Selvfølelse og omvendt. Den, der betragter sig som uansvarlig i den ene Retning, vil altid være tilbøjelig til at

betragte sig som uansvarlig i den anden. Det var dette Instinkt, der ledede til Oprettelsen af Sygekasser og andre Selvhjælpsforeninger. Sygekasserne ere vel de af disse Foreninger, som have vundet mest Udbredelse og som synes at have den bedste Fremtid i Udsigt; men for dem, der have fulgt deres Skjæbne med nogen Interesse, ere de langt fra at virke tilfredsstillende. Uagtet de alle faa en betydelig Rabat af Apothekerne og en endnu betydeligere, ofte en urimelig høj Rabat af Lægerne, og Medlemsbidraget saaledes kan sættes meget lavt, er det dog kun de færreste Steder lykkedes at skaffe dem den Tilgang, man maatte ønske. Den bedre Del af Arbejdsklassen, den Del, som ogsaa uden Sygekasser véd at sørge for sig selv, er i Reglen villig nok til at træde ind; men den langt større Del af Indsiddere, Daglejere og Tjenestefolk holde sig tilbage. Der er ogsaa Sygekasser paa Landet, som slet ikke ville optage Indsiddere, men ikkun Husmænd. Den Del altsaa, som Samfundet mest maatte ønske at se som Medlemmer af Selvhjælpsforeninger, fordi det er den Del, der mest trænger til at vækkes til Følelse af Selvansvar, holder sig borte fra Sygekasserne og slutter sig til Fattigvæsenet, og med Fattigvæsenet kunne Sygekasserne ikke konkurrere, hvad disse angaar.

Hvad her er sagt om Sygekasserne, gjælder mere eller mindre om alle de Foreninger, som have Selvhjælpen til Formaal, allermest dog om de Forsøg, der ere gjorte i Retningen af Alderdomsforsørgelse. Dersom man fortsætter paa denne Vej med samme Resultat som hidtil, vil man herved kun opnaa, at man deler Arbejdsklassen i to Dele, af hvilke den langt mindre Del vil hæve sig til en Slags Arbejderaristokratie, medens den langt

større Del vil synke endnu dybere og danne et Proletariat, der næsten vil blive betragtet som en Pariakaste. Man maa ingeniunde tro, at det er Arbejdsloønnens Størrelse, der ubetinget danner Grænsen imellem de to Klasser. Blandt dem, der idelig leve med den ene Fod i Fattighuset, findes der mange, der ere dygtige Arbejdere og tjene godt, endogsaa udmærket godt, medens der paa den anden Side blandt dem, som aldrig ty til Fattigvæsenet ere lige saa mange, som kun have deres Flid, ordenlige Levnet og Sparsommelighed, ikke nogen særlig høj Løn at takke herfor. Der er blandt vore Filantroper dem, som meget godt se dette, men slaa sig til Ro med den Tanke: vi hjælpe og støtte dem, som ville lade sig hjælpe og støtte; de Andre faa Lov at skjømte sig selv. Jeg tror ikke, at man har Lov til at slaa sig til Ro med den Trøst, saa meget mindre, som den Del, man saaledes vil overlade til sig selv, er saa overordenlig talrig.

Man har paa mange Maader søgt at puste mere Liv i dette Selvhjælpssystem. Man har i alle disse Selvhjælpsforeninger en større eller mindre Del Æresmedlemmer, hvis Medlemsbidrag i Reglen er mange Gange større end de ordenlige Medlemmers, og som tillige ofte maa lede og bestride Foreningens Forretninger. Man har ogsaa forsøgt at danne Foreninger af Husbonde og Arbejdsgivere, som af al Arbejds- og al Tyendeløn forpligtede sig til at betale visse Procent udover den akkorderede Løn til Arbejdernes og Tyendets Alderdomsforsørgelse, naar vedkommende Arbejdere eller Tyende vilde indskyde et tilsvarende Beløb. Der er gjort mange Forsøg, men det kan ikke siges, at noget af dem blot tilnærmelsesvis har svaret til sin Hensigt. Allermindst er der i Retning af Alderdomsforsørgelse udrettet Noget.

Der er Grund til at antage, at denne Maade at bringe Liv i disse Selvhjælpsforeninger paa er af meget tvivlsom Værdi. Disse Tilskud og Gaver skulle vel egenlig virke som Opmuntringsmidler, men selv om de holdes indenfor rimelige Grænser, beholde de dog Karakteren af Gave, og ved Gaver vækker man aldrig Selvfølelsen; man kan derimod let herved bidrage til at tilsløre Ondet i Stedet for at fjærne det, og hverken Selvfølelsen eller Selvhjælpen vinder derved. Men denne Maade at ophjælpe disse Foreninger paa er dog ingenlunde saa farlig som den, man i de senere Aar har valgt. Man indsaa, at man navnlig i Retning af Alderdomsforsørgelse Intet kunde udrette ved Medlemmernes egne Bidrag, selv om disse suppleredes ved frivillige Tilskud fra Æresmedlemmer og andre Udenforstaaende. Det var i og for sig rimeligt nok; thi skal ikke en Alderdomsforsørgelse trykke Arbejderen og hans Hjælpere altfor urimeligt ved de aarlige Præmier, maa der gjøres Indskud i hans tidligste Aar — at sikre halvgamte Arbejdere en Alderdomsforsørgelse vil overstige de Flestes Kræfter. — Da det nu ikke vilde gaa paa den Maade, kastede man sine Øjne paa Kommunen; den, mente man, maatte kunne overkomme at yde det Manglende. Snart forlangte man direkte aarlige Tilskud af Kommunens Kasse, snart indrettede man interkommunale Alderdomsforsørgelser, hvortil Kommunerne skulde bidrage meget klækkeligt. Baade den ene og den anden Fremgangsmaade er formentlig i højeste Grad forkastelig. Begynder man først paa at give Tilskud af Kommunens Kasse, saa vil man blive nødt til at fortsætte hermed, og efter al Sandsynlighed i en hurtig stigende Progression, medens Medlemsbidragene rimeligvis ville aftage i Størrelse. Selv om man betingede sig, at disse

Bidrag kun kom de allerfattigste Medlemmer til Gode, vil man i Virkeligheden kun hjælpe enten ubillige Arbejdsgivere og tvivlsomme Industrigrene eller slette Arbejdere. Men hvorledes man saa indretter sig, vil man paa den Maade kun oprette et nyt Fattigvæsen, og hvad derved er vundet, indses ikke. Man maa saa hellere fortsætte paa den gamle Vej, nemlig igjennem Fattigvæsenet at understøtte de Gamle. At indbilde Arbejderklassen, at den hjælper sig selv, naar den i Virkeligheden modtager Almisse, vil hverken bidrage til at vække dens Selvfølelse eller til at skærpe dens Forsynlighed. Nu er der dem, som mene, at man skal henvende sig til Statskassen og lade den tilskyde det Manglende, det er om muligt endnu farligere og endnu forkasteligere. Hvad det gamle Rom vandt ved paa den Maade at underholde et uhyre Proletariat, derom har Historien tilstrækkeligt belært os. Lad os ikke begynde paa at efterligne et saa sørgeligt Exempel.

Det System, vi hidtil have fulgt med Hensyn til dem, som enten ikke kunne eller ikke ville hjælpe sig selv, er i Korthed dette. Enhver, som paa Grund af Alderdom, Svaghed eller blot forbigaaende Sygdom eller lignende Uheid er ude af Stand til at underholde sig og sine, kan henvende sig til Fattigvæsenet, og dette skal give ham det Fornødne. Et officielt Fattigvæsen er altid, selv naar det styres kraftigt, en meget farlig Institution. Saaledes som vi have brugt det uden dets nødvendige Korrektiv, Arbejdsanstalter, bliver det i højeste Grad ødelæggende og demoraliserende baade for Samfundet i det Hele og for Arbejderklassen. Saaledes som Systemet har arbejdet i en lang Aarrække, har Fattigvæsenet overtaget en hel Del Pligter, der aldrig kunne paahvile det med Rette. Det har ikke som det burde indskrænket sig til at hjælpe

og underholde forældreløse Børn og dem, som ved en haard Tilskikkelse, idet de ere beladte med legemlige eller aandelige Mangler, ere udelukkede fra at deltage i Samfundets Virksomhed og saaledes ogsaa fra at tjene deres Brød. I Virkeligheden har det maattet underholde Enhver, der var for doven til at arbejde eller for ødsel og letsindig til at anvende sin Fortjeneste paa den rette Maade. Hvad disse to Klasser angaar, da vilde jo vel Arbejdshuse kunne indskrænke deres Antal betydelig. Men desuden underholder Fattigvæsenet Enhver, som paa Grund af Alderdom ikke længere kan arbejde, understøtter Enhver, som, uden just at være særdeles doven eller letsindig, med Rette eller Urette mener, at hans Arbejdsløn er for lav til at give ham og hans Underholdet. Disse, som gjerne melde sig saa ofte der er kortere eller længere Standsninger paa Arbejdsmarkedet, eller de hjem søges af et eller andet forbigaaende Uheld, lade sig ikke henvise til Arbejdshuset; thi dette bør ikke optage Andre end de Lade og de Ryggeløse, men hverken de Gamle eller Andre, som i det Hele maa betragtes som skikkelige Arbejdere. Men det er ogsaa meget tvivlsomt, om Forsørgelsen af de Gamle og de nævnte ret skikkelige Arbejdere, som mene, at de have for ringe Dagløn, med Rette kan paahvile Fattigvæsenet. I ældre Tid, før vi fik vort nuværende Fattigvæsen, havde man vistnok en rigtigere Opfattelse heraf, idet de gamle og udslidte Arbejdere gik paa Omgang imellem deres tidligere Arbejdsgivere, og disse i det Hele maatte hjælpe deres trængende Arbejdere. Jeg siger ikke, at Maaden, hvorpaa Understøttelsen ydedes, var den heldigste, men kun at Tanken, som laa til Grund herfor, var den rigtige; thi Tanken var den, at Forpligtelsen til at forsørge de trængende

Arbejdere paahvilede Arbejdsherrerne. Ved at overføre Forpligtelsen paa Kommunen, har man paa en uheldig Maade forstyrret det hele Forhold. Ikke alene blev Byrden derved mere ulige fordelt; thi dels ere ikke alle Kommunens Skatteydere Arbejdsgivere, dels benytte disse Kommunens Arbejdskraft i meget ulige Grad, uden at dog denne Ulighed blot tilnærmelsesvis lader sig udjævne ved Skatteligningen. Ofte maa Kommunen underholde fattige Arbejdere, som slet ikke arbejde i eller for Kommunen, men for en fremmed Kommune. Men den nuværende Ordning har haft en værre Følge, idet man mange Steder, maaske de fleste, utilbørlig har holdt Arbejdslønnen nede med den Bagtanke, at man igjennem Fattigvæsenet kunde tilskyde det Manglende. Man har i Virkeligheden betalt en Del af Arbejdslønnen igjennem Fattigvæsenet; paa anden Maade kan man ikke forklare sig Landets uforholdsmæssige Fattigbyrde selv i gode Aar. Det har i alle Henseender været slet Økonomi. Intet kan være mere ødelæggende for Arbejderen end direkte eller indirekte at sige til ham: «Her har Du din Løn; er den utilstrækkelig, saa kan Du komme til mig og faa, hvad Du trænger til.» Begynder man først paa det, vil Lønnen sjælden eller aldrig slaa til, og, hvad der er lige saa galt, man véd slet ikke, hvad den virkelige Dagløn er.

Det er hos vort Fattigvæsen og dets Maade at virke paa, at vi maa søge Grunden til, at paa den ene Side vor Arbejderbefolkning paa saa mange Steder og i saa stor Udstrækning er bleven ligegyldig for sin Fremtid i økonomisk Henseende og paa den anden Side som en Følge heraf er saa uvillig til at deltage i de forskjellige Selvhjælpsforeninger. Hovedopgaven bliver derfor først og fremmest den, at Arbejderen saa vidt mulig gjenvinder

sin borgerlige Selvagtelse, lærer at betragte sig selv som en myndig Mand. Kunde man naa saa vidt, vilde Arbejderen selv blive i Stand til at beskytte sig imod Overgreb fra Arbejdsgiverens Side, og paa samme Tid være sikret imod den farlige Agitation, som nu saa hyppig truer med at sætte Samfundet og hans eget Velvære paa Spil. Den første Betingelse er derfor den, at Fattigvæsenet indskrænkes til sit virkelige Omraade — at antage sig de forældrelose Børn og de Mange, som paa Grund af legemlige eller aandelige Mangler enten aldrig have kunnet arbejde eller dog i en tidlig Alder have mistet deres Arbejdsførhed, samt endelig dem som kunne, men ikke ville arbejde paa en tilfredsstillende Maade. Alle disse bør Fattigvæsenet sørge for, men for hver af disse Klasser paa en Maade, som er afpasset efter dens særegne Krav. Dertil udkræves Opfostringshuse, Plejestiftelser og Arbejdsanstalter. Alle dem derimod, som kunne og ville arbejde og som virkelig arbejde, skal Arbejdet sørge for ikke blot den Dag, de arbejde, men ogsaa naar de paa Grund af Alderdom ikke længere ere i Stand til at arbejde, saa vel som naar de ved en af de mere eller mindre kortvarige Sygdomme, som de Færreste ganske undgaa, ere forhindrede fra at arbejde. Hvem tilkommer det nærmere at sørge for Arbejderen end netop Arbejdsgiveren, der har brugt ham hans hele Liv igjennem? Hidtil have vi fulgt et System, som man med Sandhed kan kalde kommunistisk, idet Arbejdsherren har betalt Arbejderen netop for den Dag han arbejdede, men forøvrigt overladt Samfundet at sørge for ham, naar en kortvarig Sygdom eller Alderdom gjorde ham uskikket til at arbejde. Selv de samvittighedsfuldste Arbejdsgiveres bedste Bestræbelser for at sikre deres Arbejdere i Nutid

og Fremtid ere blevne afmægtige ligeoverfor et System, som har gjort Arbejderen umyndig og sorgløs og har stillet ham Fattighjælp og Fattighus som den nærmeste Tilflugt.

Vilde Nogen af os være tilfreds med en Stilling og Bestilling, som ikke ydede os mer, end at vi ved ethvert kortvarigt Sygeleje og i vor Alderdom ubetinget vare henviste til Andres Naade og Barmhjærtighed? Det er ikke nogen ubillig Fordring at stille til sin beskikkede Gjerning, at den under almindelige Forhold skal kunne underholde Udøveren og hans Familie og desuden sikre ham en sorgfri Alderdom. Saa meget maa Arbejderen altid kunne fordre af sit Arbejde, og kan det paagjældende Arbejde ikke yde ham det uden Understøttelse af Kommunen, saa maa et saadant Arbejde, en saadan Industriegren hellere nedlægges; thi den hviler i saa Fald paa falske Principer. Og hvad selve Underholdets Beskaffenhed angaar, da maa det ikke være saa fattigt og sparsomt, at Arbejderen og hans Børn ikkun have Sulteføden. Ogsaa Arbejderen har alt efter sin Stand og Stilling Krav paa sin Andel af Livets Glæder og Behageligheder og paa saa megen Fritid, at han kan nyde dem. Uden det synker han ned til at blive et Arbejdsdyr.

Men er det ikke for meget at forlange af Arbejdsgiveren, at han skal underholde sine Arbejdere ikke alene medens de kunne arbejde, men ogsaa naar Alderen har gjort ham uskikket til at arbejde? Hvo, spørge vi igjen, er nærmere dertil end netop Arbejdsgiveren? Undersøger man Sagen noget nærmere, vil man desuden komme til det Resultat, at baade Arbejdsherren og Samfundet staar sig bedre ved, at Arbejderen faar sin Arbejds løn fuldt udbetalt af Arbejdsherren, og ikke som nu for en Del af

den er henvist til Fattigvæsenet; thi denne Lønningsmaade er dog tilsidst den allerkostbareste, fordi den demoraliserer Arbejderbefolkningen og den paa samme Tid hjælper en hel Del uvederhæftige og mindre samvittighedsfulde Arbejdsgivere samt mislige Industriegrene til at fortsætte deres mildest talt tvivlsomme Virksomhed.

Men, kan Arbejdsherren med Grund spørge, hvorledes vil man skaffe mig Sikkerhed for, at den Løn, jeg saaledes giver, bliver anvendt paa den rette Maade til at forsyne Arbejderen i hans Alderdom og hjælpe ham ud over de mindre Uheld, som kunne møde ham i Skikkelse af kortvarige Sygdomme og andre lignende Arbejdsstandsninger? Saaledes som enhver samvittighedsfuld Arbejdsgiver for Tiden lønner sine Arbejdere, er Lønnen i det Mindste for mange af disse saa rigelig, at der kan lægges noget til Side; men det er dog kun sjældent, at det sker. Den, der har haft Lejlighed til at iagttage vore Arbejdere i deres Hjem, vil ikke kunne skjule for sig selv, at den store Masse af dem er noget fordringsfuld baade hvad daglig Kost, Nydelser og Forlystelser angaar. Man ser overalt baade Arbejdsfolk og Tjenestefolk, som vrage et Stykke Smørrebrød uden Paalæg og som kræve urimelig mange halve Bajere og Snapse, naar de skulle arbejde med Tilfredshed. Baade hvad Kvantitet og Kvalitet angaar, ere mange af dem vanskeligere at tilfredsstille end Folk af den dannede Middelklasse. Tarvelig eller økonomisk er vor Arbejderbefolkning ikke, og det vil den aldrig blive under det nuværende System. Der er altsaa god Grund til for Arbejdsgiveren at forlange en Garanti for, at den Løn, han giver, anvendes paa den rette og forsvarlige Maade, saa at han ikke efter at have

betalt, hvad der maa anses for forsvarligt, skal betale endnu en Gang igjennem Fattigvæsenet. Paa samme Maade kan ogsaa Samfundet for sit Vedkommende fordrø, at dets Forpligtelse til at underholde Enhver, der ikke selv kan det og hvis Underhold ikke paahviler nogen Anden, ikke misbruges. Det, som det altsaa kommer an paa, er, at Arbejderen faar, hvad der udkræves til hans Underhold, ikke blot i den kraftige Alder, men ogsaa i hans Alderdom, at han faar det af Arbejdet og i Forhold til som han arbejder, og endelig at det han faar anvendes paa den rette Maade.

At sikre Arbejderen den hertil fornødne Løn, vil næppe være uoverkommeligt, saa meget mindre som om ikke de fleste saa dog mange Arbejdsgivere allerede nu betale deres Arbejdere meget rundeligt og som den Merudgift, der her kan blive Tale om, vil indvindes ved formindsket Udgift til Fattigvæsenet; thi det maa ikke glemmes, at den Udgift, her er Tale om, allerede nu udredes, men for en Del paa den allerkostbareste Maade, nemlig igjennem Fattigvæsenet. Mere end Samfundet betaler nu, vil der ikke blive Tale om.

Vanskeligheden vil bestaa i at finde et Middel og en Maade, hvorpaa Arbejderen sikres imod sin egen Letsindighed og Kortsynethed og bliver en myndig Mand. Vi have forsøgt Frivillighedens Vej igjennem forskellige Selvhjælpsforeninger, men Frivilligheden har vist sig utilstrækkelig. Det er ikke let at gjøre en umyndig Mand myndig; skal det lykkes, maa han have Nødvendighedens Tryk paa sig, og de Fleste, der have beskæftiget sig alvorligt med Sagen, ere komne til den Overbevisning, at det aldrig vil lykkes, med mindre Lovgivningsmagten

træder ordnende og styrende til. Selv da vil det falde vanskeligt nok at finde det rette Middel, den rette Maade. Heller ikke maa man tro, at man hurtig og paa én Gang kan naa Maalet. For at naa Myndighedens og Selvansvarlighedens forjættede Land vil der kræves en meget lang Ørkenvandring, og man maa ikke tro, at man fra Fattighjælpens Gosen kan vandre lige ind i Selvhjælpens Kanaan.